

ANALIZA SYTUACJI RODZIN PRACOWNIKÓW SŁUŻBY ZAGRANICZNEJ KRAJÓW UE

Opracowane na podstawie danych zebranych przez EUFASA w ciągu ostatnich kilku lat z następujących krajów:

Austria, Belgia, Czechy, Szwajcaria, Wielka Brytania, Hiszpania, Holandia, Rumunia, Luxemburg, Grecja, Węgry, Irlandia, Islandia, Włochy, Litwa, Łotwa, Estonia, Portugalia, Cypr, Finlandia, Francja, Niemcy, Szwecja, Norwegia.

1. Rodzina

Oczywiście we wszystkich krajach poślubiony małżonek jest uznany jako członek rodziny z pełnymi z tego tytułu uprawnieniami. Tam, gdzie uznawane są śluby partnerów tej samej płci, może nim być też taka osoba./ np. w Irlandii, Holandii/

W wielu krajach członkiem rodziny może być partner, (np. Węgry, Czechy, Niemcy, Szwajcaria, Islandia, Belgia, ale musi być formalnie zgłoszony/ zarejestrowany, niekiedy dodaje się tu warunek pewnego stażu / 18 miesięcy w Wielkiej Brytanii, min. 2 lata w Finlandii/.

Naturalną sprawą jest, że dzieci są członkami rodziny z pełnymi prawami do zwrotu kosztów ich pobytu na placówkach. Głównym kryterium przywilejów z tym związanych jest w krajach Unii Europejskiej zależność materialna dzieci od rodziców, czyli to, że nie pracują i to, że wciąż się uczą. Trudno dokładnie określić wiek. Na podstawie materiałów, którymi dysponujemy Między 20-26 r.ż. przywileje członka rodziny przysługują dzieciom dyplomatów w Wielkiej Brytanii, Francji, Hiszpanii, Portugalii, Holandii, Belgii, Grecji, Islandii, Finlandii, Czechach i na Węgrzech.

W związku z przesuwającym się wiekiem, kiedy pracownicy służby zagranicznej przechodzą na emeryturę (65-67 lat) oczywistym staje się fakt, że pod koniec ich zawodowej kariery, oni lub ich współmałżonkowie mają rodziców, którzy zależą od ich pomocy. Demograficzne dane również wskazują na coraz bardziej starzejące się społeczeństwa przy zmniejszającej się liczbie dzieci, które mogłyby się opiekować starszym pokoleniem. Ma to odzwierciedlenie w przyczynach, dla których pracownicy służby zagranicznej lub ich współmałżonkowie nie decydują się na wyjazdy.

Z danych zebranych na konferencji EUFASA w Warszawie w 2012 r. wynika, że niektóre kraje akceptują obecność towarzyszących dyplomatom rodziców pod warunkiem, że byli oni od nich uzależnieni. Tę zależność różnie rozumiano; żyli oni we wspólnym gospodarstwie domowym, opiekując się często wnukami (Włochy, Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Hiszpania, Portugalia, Grecja) lub oprócz tego warunku dodatkowo rodzice byli niepełnosprawni lub opiekę prawną nad nimi pełnił pracownik służby zagranicznej (Litwa, Polska). Jeżeli taki rodzic został zaakceptowany jako osoba towarzysząca dyplomacie, to nie znaczyło, że korzystał z pełnych praw „członka rodziny”. Tylko w niewielu krajach mógł liczyć na zwrot kosztów leczenia, /Litwa, Włochy, Hiszpania, /, kosztów przesiedlenia, podróży/ Francja, Litwa/.

Na ostatniej konferencji EUFASA w Tallinie stowarzyszenie czeskie przedstawiło nową Ustawę o służbie zagranicznej, w której pojęcie „członka rodziny” rozszerzone zostało o rodziców i to nie tylko biologicznych, zarówno dyplomaty jak i współmałżonka. Przysługuje im pełne pokrycie kosztów przesiedlenia, podróży, ubezpieczenia zdrowotnego (do 80 r.ż.)

2. Pomoc ze strony ministerstw, jaką otrzymują rodziny przed wyjazdem na placówki, w trakcie pobytu i po powrocie do kraju.

W Departamentach Personalnych ministerstw spraw zagranicznych większości krajów Unii są osoby odpowiedzialne za kontakt z rodzinami pracowników. Niektóre kraje mają też sieć tzn. „Community Liason Officers” na placówkach. (np. Belgia, – na każdej placówce, Wielka Brytania na 80 placówkach, Niemcy na 18, Austria na 13, „Są to osoby, zwykle zatrudnione na miejscowych etatach odpowiedzialne za pomoc przyjeżdżającym na placówkę rodzinom w aklimatyzacji, znalezieniu mieszkania, szkoły, opieki dla dzieci, ewentualnie pracy dla współmałżonka. W wielu krajach działają na zasadzie wolontariatu reprezentanci stowarzyszeń rodzin dyplomatów zaopatrując przyjeżdżające rodziny w niezbędne informacje o życiu na placówce. Dostarczają też te informacje do kraju.

Szkolenia przedwyjazdowe, poza Rumunią organizowane są przez wszystkie ministerstwa krajów, które analizowaliśmy. Dotyczą one protokołu, spraw bezpieczeństwa, nauki języka itp. Przykładowo w centrum szkoleniowym MSZ Francji oferowane są kursy z 13 języków. Organizowane są też przed i po powrocie do kraju kursy podnoszące kwalifikacje (np. komputerowe), Angličy, Francuzi, Szwedzi mają specjalne fundusze, które współmałżonkowie dyplomatów mogą wykorzystać w kraju lub na placówce na nauczanie się umiejętności / portable skills / lub zdobycie kwalifikacji, które pomogą im znaleźć pracę. Często jest to uczenie języka angielskiego lub francuskiego jako języka obcego prywatnie lub w sieci szkół za granicą i w kraju.

Dobry przykład dla pozostałych krajów daje Ministerstwo Spraw Zagranicznych Francji organizując wspólnie z Krajową Agencją Pracy 2 razy w roku sesje informacyjne na temat zatrudnienia. Ministerstwo to opłaca też międzynarodową stronę internetową / International Employment Job Database/, gdzie współmałżonkowie pracowników mogą szukać pracy.

Współmałżonkowie obcego pochodzenia, w niektórych krajach jak Niemcy, Finlandia jest ich już 20-30%.Wiele krajów organizuje dla nich specjalne kursy językowe (Belgia, Austria, Szwajcaria, Wielka Brytania, Hiszpania, Holandia, Irlandia). W prawie wszystkich krajach paszport dyplomatyczny współmałżonkowie obcego pochodzenia otrzymują po nabyciu obywatelstwa. Niektóre kraje starają się pomóc skracając procedury dla współmałżonków dyplomatów np. Holandia zalicza okres towarzyszenia dyplomacie na placówce jako niezbędny okres do nabycia prawa stałego pobytu.

Opieka zdrowotna

Przed wyjazdem na placówki rodziny wszystkich krajów mają zapewnione niezbędne badania i szczepienia. Niektóre kraje, np. Hiszpania, Holandia dbają, by po powrocie, szczególnie z krajów o trudnym klimacie, pracownicy i ich rodziny były również przebadane.

Na placówkach prawie wszystkie kraje /z wyjątkiem Węgier i Rumunii/ zapewniają zwrot kosztów leczenia współmałżonkom na równych prawach z pracownikami.

Edukacja dzieci na placówkach

Wszystkie kraje, które analizowaliśmy, z wyjątkiem Włoch i Rumunii, pokrywają koszty nauki dzieci w szkołach kraju przyjmującego, do którego wysyłani są pracownicy służby zagranicznej. Jeśli jest taka możliwość zachęca się, by rodzice wybierali dla dzieci szkoły w języku i systemie, który obowiązuje w kraju wysyłającym. Jeśli nie ma takich szkół, to

najczęściej wybierane są szkoły międzynarodowe. Wiele krajów ma listy szkół akceptowanych przez ich MSZ. Kryterium jest poziom, bezpieczeństwo i koszty. Jeśli chodzi o koszty, to w wypadku wyboru droższej szkoły rodzic musi dopłacić różnicę. Niektóre kraje, jak np. Węgry, radzą sobie z tym problemem pokrywając większy procent kosztów szkół tańszych, a mniejszy – droższych. (80% kosztów szkół do 10 tys. Euro/rocznie, 60% kosztów 10-17 tys. Euro, 40% kosztów szkół 17-23tys. Euro i 20% kosztów powyżej 23 tys. Euro.) Niektóre kraje, jak Litwa, Islandia pokrywają 90% kosztów szkoły, Hiszpania 60% pozostawiając resztę do zapłaty rodzicom. Francja, Belgia, Portugalia i Grecja zamiast opłacania szkoły przyznaje specjalny dodatek edukacyjny, w wypadku Francji jest to ekwiwalent państwowego dodatku na każde dziecko / 60 euro miesięcznie /, zwiększane o 25% po ukończeniu przez nie 10 r.ż., i o 50% po skończeniu 15r.ż. aż do końca 21r.ż. pod warunkiem, że dalej się uczy. Dla dzieci, u których stwierdzono niepełnosprawność 80% dostają dodatek edukacyjny bez limitu wieku. Belgia przyznaje dzieciom od 3. do 25 r.ż. dodatek edukacyjny w wysokości do 6500 Euro rocznie (po opłaceniu przez rodzica udziału 830 Euro) oraz 2000 Euro na prywatne lekcje celem adaptacji do programu nowej szkoły, jak i 1000 Euro rocznie na naukę języków urzędowych/ francuski, holenderski, niemiecki/, by nie miały problemów po powrocie do szkoły w Belgii. Grecja za podstawę obliczenia dodatku szkolnego przyjęła pensję ambasadora na danej placówce i tak na naukę dzieci do 6r.ż. jest to 8%, do 12r.ż.-12%, do 18r.ż. to już 16% i tyle samo do 24 r.ż. jeśli się uczy.

W Portugalii, jeśli dziecko osiąga dobre wyniki w nauce, to przysługuje mu od 6-24 r.ż. 300 USD/miesiąc.

Analizując opłaty za szkoły trzeba zwrócić uwagę, że w większości dotyczy to również przedszkoli a nawet żłobków. W niektórych krajach obowiązek edukacyjny dotyczy już dzieci w wieku 3-4 lat. Do krajów, które opłacają żłobki i przedszkola należą między innymi: Belgia, Francja, Hiszpania, Holandia, Wielka Brytania, Austria, Czechy, Islandia, Finlandia, Estonia, Grecja.

Z analizy naszej wynika, że ministerstwa takich krajów jak :Belgia, Holandia, Czechy, Francja, Grecja, Finlandia pomagają rodzinom swoich pracowników opłacając choć częściowo koszty szkoły wyższej. (Kryterium jest tu zależność finansowa dziecka uczącego się od rodziców, ale bywa też stawiany warunek dobrych ocen./ Portugalia/

Warto zwrócić uwagę, że są też kraje, które pokrywają dodatkowe koszty związane ze szkołą takie jak, mundurki, transport, wyżywienie. Do tych krajów zalicza się: Grecja, Szwecja, Szwajcaria, Litwa, Estonia, Łotwa, Finlandia, Austria, Luxemburg.

Edukacja dzieci pozostających w kraju.

W sytuacji, kiedy dziecko pracownika służby zagranicznej, z różnych względów nie jedzie z rodzicem na placówkę, tylko pozostaje w kraju, Ministerstwa Spraw Zagranicznych Belgii, Holandii, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Niemiec, Luxemburga, Portugalii, Szwajcarii, Grecji dopłacają do szkół z internatem. Niektóre ministerstwa, np. MSZ Belgii przyznaje stypendia w wysokości 2000 Euro rocznie na dziecko do 25 r.ż. oraz 2900 Euro na mieszkanie i wyżywienie

Pomoc MSZ w powrocie do systemu edukacji w kraju.

Znając jak trudny jest powrót dzieci z placówek do innego systemu edukacyjnego w kraju, niektóre ministerstwa starają się pomóc finansując kontynuację nauki w szkołach międzynarodowych lub prywatnych przez okres minimum roku a nawet do 6 lat / Holandia/

Koszty te pokrywane są w różnym stopniu od 100% /Holandia, Finlandia, Luxemburg, Szwajcaria / przez 85% - Cypr/, 80%- Portugalia, 50 % -Grecja. Inną formą pomocy jest finansowanie korepetycji / Belgia, Finlandia, Austria, Szwajcaria/. Dzięki specjalnym porozumieniom MSZ zapewnia miejsca w szkołach z systemem międzynarodowej matury dla powracających z placówek dzieci dyplomatów./ Estonia/ oraz fachowe poradnictwo edukacyjne i psychologiczne / Wielka Brytania, Austria, Hiszpania/ Istnieje też pomoc dla małych dzieci w wieku przedszkolnym i żłobkowym oraz ich matek-pracowników służby zagranicznej dzięki organizacji dziennej opieki w samych budynkach ministerstw lub w ich pobliżu.(Włochy, Hiszpania, Niemcy, Finlandia, Czechy). W niektórych krajach ministerstwa dopłacają do żłobków i przedszkoli /Francja, Holandia, Estonia , Litwa/lub przynajmniej dzięki umowom zapewniają priorytetowy dostęp do tych instytucji./ Francja, Niemcy/

Dodatki rodzinne :

a) na współmałżonka

We wszystkich krajach europejskich, których dane posiadamy, (z wyjątkiem Cypru)współmałżonkowie towarzyszący pracownikom służby zagranicznej na placówkach, otrzymują dodatki rodzinne.

W zdecydowanej większości jest to traktowane jako rekompensata zwiększonych kosztów utrzymania rodziny za granicą. W wypadku Szwajcarii, wiązane to jest z niedogodnościami związanymi z rotacyjnym trybem życia. Austria i Rumunia traktuje to jako rekompensatę utraconych praw emerytalnych.

Warunkiem wypłacania dodatków jest najczęściej obecność współmałżonka na placówce, czasami, jak w przypadku MSZ Estonii określona jest minimalna ilość dni (183), Szwajcarii – min. 9 miesięcy w roku.

Niezależnie od pobytu na placówce przyznawane są dodatki rodzinne na współmałżonka przez MSZ Francji i Grecji, natomiast w Irlandii i Luxemburgu jeżeli małżonek nie przesiedla się otrzymuje procentowo niższy dodatek.

Innym warunkiem otrzymywania dodatku lub redukcji jego wysokości jest to, czy współmałżonek pracuje i czy jego dochód nie przekracza ustalonej różnie w różnych krajach kwoty.(Dodatek ulega częściowej redukcji, w przypadku współmałżonka dyplomaty niemieckiego, gdy zarabia on więcej niż 450 Euro/miesiąc, francuskiego czy fińskiego – ok.1500 Euro/miesiąc.)

Wysokość dodatków też jest różna, zwykle jest to określony procent nieopodatkowanego dodatku zagranicznego pracownika służby zagranicznej. (Przykładowo; Francja przyznaje 10% dodatku, Włochy- 12%, Czechy -15%, Węgry 25% ,Luxemburg- 33%, Islandia- 50%, a Holandia 70%) Współmałżonek dyplomaty estońskiego otrzymuje dwukrotną minimalną pensję jaka przyznawana jest w Estonii.

b) na dziecko

Warunkiem otrzymywania dodatku na dziecko jest jego obecność na placówce i zależność finansowa od rodziców. Jest to również procent od dodatku zagranicznego, jaki otrzymuje pracownik. Zwykle im dziecko starsze tym większy procent. Przykładowo na Węgrzech dziecko do 12r.ż. otrzymuje 10% dodatku zagranicznego a powyżej aż do 23 r.ż.- 15%, jeśli się uczy. Na Litwie dziecko do lat 6 otrzymuje 20% dodatku , a powyżej tego wieku- 30%.Na Łotwie kwotowo wynosi to ok. 300-345 Euro/ miesiąc, w Grecji tylko 15 euro/

miesiąc. W Belgii i Holandii istnieją w ramach państwowego systemu dodatki dla wszystkich dzieci do 18 r.ż. (jeśli się uczą nawet dłużej). Dodatki wypłacane przez MSZ pracownikowi służby zagranicznej na każde dziecko, towarzyszące na placówce są niezależne. Belgijskie MSZ wypłaca dodatkowo trzykrotnej wysokości dodatek, w stosunku do tego przyznawanego przez system społeczny a MSZ Holandii- dodatkowo 12,5 % dodatku zagranicznego na dziecko do 12 r.ż., 25% powyżej tego wieku.

c) Dodatki jako rekompensata utraconych praw emerytalnych

Współmałżonkowie towarzysząc dyplomatom na placówkach zagranicznych muszą zrezygnować najczęściej z pracy tracąc tym samym składki emerytalne, jeśli nie znajdą zatrudnienia. Niektóre ministerstwa zalecają opłacanie składek z dodatków rodzinnych, między innymi wspomniana już Austria, ale są kraje, które, albo tę składkę za niepracującego współmałżonka opłacają (np. Rumunia) albo przyznają rekompensatę za utracone prawa emerytalne (Czechy, Belgia, Holandia, Wielka Brytania, Hiszpania, Szwajcaria)

Zatrudnienie współmałżonków na placówkach i poza misją.

Jest to obecnie największe wezwanie, jeśli chodzi o pomoc ze strony Ministerstw Spraw Zagranicznych dla współmałżonków chcących towarzyszyć delegowanym pracownikom. Generalnie ministerstwa zgadzają się na zatrudnianie ich w ramach misji, szczególnie jeśli nie mogą oni pracować poza misją ze względów bezpieczeństwa, braku pracy lub zgody kraju przyjmującego. W wypadku niektórych krajów współmałżonkowie mają pierwszeństwo w otrzymaniu takiej pracy (Niemcy, Wielka Brytania, Hiszpania,)

Praca poza UE, na lokalnym rynku pracy, wymaga umów bilateralnych. Jest to następne wezwanie dla ministerstw. Najwięcej takich umów posiada Holandia (73), Wielka Brytania (58), Niemcy (36), Hiszpania (31), Francja (27), Węgry (18).

Pomoc współmałżonkom pracowników służby zagranicznej w powrocie na rynek pracy po przyjeździe z placówki.

W niektórych krajach współmałżonkowie otrzymują urlop bezpłatny na okres towarzyszenia pracownikom służby zagranicznej podczas ich pobytu na placówkach i mają zagwarantowany powrót do pracy. Dotyczy to jednak tylko pracowników służby cywilnej i zagranicznej (Belgia, Austria, Hiszpania, Szwajcaria, Niemcy), rzadziej tzn. „budżetówki” (Rumunia, Węgry, Finlandia, Islandia, Irlandia, Włochy).

Ministerstwa coraz większej ilości krajów starają się w jakiś sposób pomóc współmałżonkom znaleźć pracę dając możliwość zatrudnienia w MSZ jako stażysty (w MSZ Belgii, Czech), organizując lub dofinansowując szkolenia, wystawiając listy rekomendujące. Przykładowo MSZ Niemiec opłaca 90% kosztów kursów aktywizacji zawodowej, utrzymuje i udostępnia stronę internetową Job Database z ofertami pracy w kraju i na placówkach w różnych instytucjach niemieckich i Instytutach Goethego. Oferuje pracę, dostępną tylko dla współmałżonków, opiekuna rodzin- CLO /Community Liaison Officers /na 18 placówkach i w centrali w Berlinie.

Ciekawą inicjatywą może się pochwalić MSZ Francji; Departament Spraw Osobowych ma zawarte umowy z Francuską Narodową Agencją Zatrudnienia, Izbą Handlową, doradcami do spraw handlu zagranicznego dla firm francuskich, Agencją Nauczania Języka Francuskiego

Zagranicą w celu wyszukiwania ofert pracy. Współmałżonkowie otrzymują pomoc, jak przygotować się do spotkania rekrutującego, napisać CV, aplikację o pracę, spotykają się z doradcą zawodowym. Posiadając CV, Departament Osobowy MSZ Francji kontaktuje współmałżonków z firmami poszukującymi pracowników w sytuacji, gdy spełnione są wymagane kwalifikacje. Od 2011 roku współpracuje z Wydawnictwem Przewodników Turystycznych, który oferuje pracę uaktualniania przewodników z różnych krajów oraz udostępnia kontakt z operatorami wycieczek turystycznych, którzy poszukują przedstawicieli/przewodników w różnych krajach. MSZ Francji informuje Stowarzyszenie Rodzin Dyplomatów Francuskich o wakatach na placówkach, możliwych stypendiach lub zleceniach w ramach ministerstwa.

Podróże urlopowe, których celem jest odwiedzenie bliskich w kraju ojczystym są opłacane przez wszystkie analizowane przez nas kraje UE minimum raz w roku (z wyjątkiem Portugalii i Cypru). Nie mamy aktualnych danych z Rumunii.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że większość krajów opłaca również podróż dziecku celem odwiedzenia rodzica, w sytuacji, gdy nie towarzyszy ono mu na placówce.

Dzieci dyplomatów Belgii, Litwy, Łotwy, Estonii, Portugalii i Austrii mają opłaconą tę podróż raz w roku, a dzieci dyplomatów Finlandii, Francji, Niemiec, Grecji, Islandii, Irlandii, Szwecji i Szwajcarii dwa razy w roku. Dzieci dyplomatów Norwegii i Wielkiej Brytanii – trzy razy w roku.

Analizując, sytuację rodzin pracowników służby zagranicznej w krajach europejskich nasuwa się porównanie do naszych krajowych realiów.

Polska zdecydowanie odbiega od praktyki europejskiej. Głównym powodem jest brak:

- zasiłków rodzinnych dla dzieci i niepracujących współmałżonków towarzyszących naszym pracownikom na placówkach,
- dopłat do edukacji dzieci w wieku przedszkolnym,
- rekompensat za utracone prawa emerytalne, związane z brakiem pracy na placówce,
- refundacji podróży urlopowej dla rodziny minimum raz w roku oraz brakiem refundacji podróży celem odwiedzenia rodzica na placówce dla dzieci, które pozostały w kraju,
- pomocy ze strony MSZ współmałżonkom dyplomatów powracających na rynek pracy, a dzieciom do systemu edukacji w kraju po pobycie na placówce.

Opracowała Anna Kaszuba